

СТРАТЕГІЇ ІСТОРИФІКАЦІЇ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ ПРОЗИ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ВАЛ. ШЕВЧУКА)

Горєлова П. В., Панченко О. І.

ВСТУП

Українська історична проза має тривалу традицію розвитку і містить численні твори різноманітної тематики; інтерес до неї зростає у сучасному світі завдяки загальній цікавості до української культури та історії. Відповідно, зростає потреба у перекладі української художньої літератури історичної тематики мовами світу.

У цьому дослідженні нами було проаналізовано твори Вал. Шевчука – українського письменника, автора численних зразків філософської, інтелектуальної та історичної прози. За словами Р. Мовчан, письменник часто застосовує у своїй творчості фольклорні, релігійні та історичні сюжети, і до того ж «його художня оповідь часто перетворюється на історіософське й антропологічне міні-дослідження не так певної епохи, суспільства, як свідомості та психології тодішньої людини в історичному контексті»¹; Є. Концевич називає його творчість «історичною, навіть документальною»². Відповідно, можемо очікувати від історичної прози письменника використання застарілих мовних одиниць: як архаїзмів (тобто застарілих позначень існуючих понять, які автор застосовує для відтворення психології людини певної епохи, створення правдоподібної мови твору), так і історизмів (застарілих слів на позначення історичних реалій (неактуальних сьогодні), описаних у творі), які становитимуть окрему складність для перекладу творів письменника англійською мовою – для їхнього перекладу можуть бути доцільними стратегії модернізації (осучаснення) та історифікації (збереження архаїчності) тексту.

¹ Мовчан Р. «Труди і дні» Валерія Шевчука (до 80-ліття від дня народження). Слово і Час. 2019. № 9. С. 28.

² Концевич Є. Таємна зброя Валерія Шевчука. Україна. Наука і культура. Вип. 25. Київ: 1991. С. 372.

1. Склад застарілої лексики у творах Вал. Шевчука (роман «Око Прірви» та оповідання «Диявол, який є (Сота відьма)»)

Нами було проаналізовано два тексти Вал. Шевчука: роман «Око Прірви»³ та оповідання (за визначеннями деяких дослідників – повість⁴) «Диявол, який є (Сота відьма)»⁵. Перш за все, розглянемо обидва тексти окремо.

Роман «Око Прірви» було надруковано у 1996 р.⁶; події твору відбуваються на Поліссі (*і пішли ми з ним у поліські ліси, перейшли болото та й віднайшли спокійне місце поміж трясовин*⁷) у XVI ст.: це ми розуміємо завдяки фігуруванню у творі персонажів, що мають за прототипи історичних осіб – наприклад, Михайла Василевича (переписувач Пересопницького Євангелія⁸); побіжно згадуються інші історичні постаті того ж часу, такі як княгиня Анастасія Заславська, замовниця Євангелія.

Дещо «збиває» хронометраж наявність як повноцінного персонажа Микити Стовпника (християнський святий, рік народження якого відомо лише приблизно; рік смерті релігієзнавці та представники духовенства називають точно – 1186 р.⁹). Однак ми будемо вважати, що події твору розгортаються не раніше за 1561 р. (рік завершення роботи над Пересопницьким Євангелієм¹⁰), оскільки у романі саме пов'язані із цим рукописом факти викладені досить достовірно, тоді як життя Микити Стовпника герої піддають сумнівам; отже, можемо визначити, що події твору відбуваються приблизно у 1560-х рр., оскільки хоча Пересопницьке Євангеліє і завершено, але це сталося незадовго до початку подій твору.

Відповідно, можемо вважати, що події, які лягли в основу твору віддалені від моменту його написання щонайменше на 400 років, і це мусить мати вплив на насиченість мови твору застарілою лексикою; поза

³ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. 197 с.

⁴ Стасюк Б. Проблеми відтворення ідіостилю Валерія Шевчука в українсько-англійському художньому перекладі. Наукові записки. Серія: філологічні науки. 2012. Вип. 104 (1). С. 189.

⁵ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 19-44.

⁶ Карлінський О., Бандура Т. Міфопоетика в романі Валерія Шевчука. Художній досвід О. Довженка-прозаїка: збірн. наук. статей. Одеса: видавець Букаев Вадим Вікторович, 2020. С. 65.

⁷ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 61.

⁸ Челіга І. П. Пересопницьке Євангеліє. URL: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um65.htm>

⁹ Гаджаман В. Преподобний Микита Стовпник Переславський (6 червня / 24 травня). URL: <https://web.archive.org/web/20140529104531/http://pravv.km.ua/read/0020/06.html>

¹⁰ Челіга І. П. Пересопницьке Євангеліє. URL: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um65.htm>

тим, головні герої твору – *книжники і фарисеї*¹¹: як каліграф та ілюстратор Михайло Василевич, так і його супутники у паломництві до Микити Стовпника – колишній правник, нині диякон Созон, ченці Павло та Кузьма – представники духовенства, освічені принаймні у межах релігійних текстів. Теми їхніх розмов як між собою, так і з Микитою Стовпником являють собою переважно теологічні та/або філософські диспути з наведенням численних аргументів зі священних текстів. Тож, посилаючись на життя святих і тим паче Біблію, вони залучають у свою мову іще давніші застарілі одиниці – реалії часів укладання відповідних творів; до того ж саме їхнє мовлення насичене досить архаїчним церковнослов'янськими.

У творі нами було віднайдено 378 одиниць, які ми вважаємо за доцільне уналежнювати до застарілої лексики; серед них 117 одиниць або 31% належать до історизмів, 261 одиниця або 69% – до архаїзмів. Таке переважання архаїзмів можна пояснити цікавістю автора перш за все не до історичних реалій (які відіграють радше роль тла, контексту), а до філософських питань і психологічних аспектів стосунків між персонажами. Розглянемо архаїзми та історизми твору окремо.

Історизми твору можна уналежнити до 6 основних тематичних груп, таких як «суспільно-політичний устрій», «релігія», «побут», «зброя, військова справа», «фольклор, народні звичаї», «книготворення», «етноніми».

Суспільно-політичний устрій описують 35 застарілих одиниць твору, тобто 30% від усіх історизмів. Переважно вони називають соціальні верстви населення, пов'язані з професійним (*служниця*¹²), майновим (*лихвар*¹³), територіальним (*міщанин*¹⁴) статусом, а також аристократичним походженням (*княгиня*¹⁵). Поза тим, наявні у творі назви окремих установ (*городський суд*¹⁶), майна чи території з особливим статусом власності (*помістя*¹⁷), грошових одиниць (*золотий*¹⁸) та навіть одиниці на позначення звертань до людей з певним статусом (*його милість*¹⁹).

Наступною за численністю є тематична група релігійних понять, які складають 19 одиниць, або 16% від історизмів загалом. Варто зауважити, що релігія (особливо давня, як-от християнство) зазвичай є досить

¹¹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 35.

¹² Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 6.

¹³ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 94.

¹⁴ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 23.

¹⁵ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 25.

¹⁶ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 8.

¹⁷ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 42.

¹⁸ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 50.

¹⁹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 44.

консервативною по своїй сутності, тож у творі є значно більше релігійних термінів – однак це щось, що функціонує і у наш час (як-от *монастир*). До релігійних історизмів ми уналежнюємо назви членів християнського духовенства, відсутніх або малопоширених у сучасній традиції (як-от *мандрівний інок*²⁰), виконавців непопулярних нині релігійних практик (*стовпник*²¹), а також атрибутів самих цих практик (*волосяниця*²²), прихильників нині неіснуючих християнських течій (*аріяни*²³) тощо. Окремою категорією релігійних історизмів можна назвати поняття, пов'язані з дохристиянськими віруваннями Русі: *поганство*²⁴, *жрець*²⁵, *бовван*²⁶ тощо; язичництво не мало безперервної традиції на українських землях, тож усі слова, що описують його релігійні практики, уналежнюємо до історизмів.

По 15 одиниць (13% від історизмів роману) складають категорії «зброя, військова справа» та «фольклор, народні звичаї». Перша категорія описує безпосередньо одиниці зброї (як-от *лук*²⁷, *стріла*²⁸ тощо), обладунків (*шолом*²⁹), членів військових формувань (*рицар*³⁰), військові загони (*чамбул*³¹). Переважно, однак, слова цієї категорії використовують у порівняннях або посиланнях на релігійні тексти; реальна сутичка трапляється у сюжеті лише раз – коли герої натрапляють на село, спустошене татарським набігом.

Назви фольклорних понять та народних звичаїв охоплюють назви людей, що «професійно» практикують магичні обряди (наприклад, *знахарка*³²) та «надприродних» людських здібностей (*урекливість*³³) а також терміни на позначення тих, хто займається розповсюдженням фольклорних творів (*скоморох*³⁴) та найменування власне таких творів (*зажнивка*³⁵); наявні також назви міфічних персонажів (*вовкулака*³⁶) та

²⁰ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 14.

²¹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 13.

²² Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 54.

²³ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 105.

²⁴ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 160.

²⁵ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 160.

²⁶ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 162.

²⁷ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 4.

²⁸ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 4.

²⁹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 4.

³⁰ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 17.

³¹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 55.

³² Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 135.

³³ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 5.

³⁴ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 80.

³⁵ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 80.

³⁶ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 55.

навіть фразеологічні історизми, які описують давні звичаї (*полу врізати*³⁷ – назва символічного покарання за позашлюбні зв'язки).

Окремою і важливою для цього твору категорією є терміни, пов'язані з книготворенням, – вони складають 14 одиниць, або 12% від історизмів роману; це як назви творців священних текстів (*агіограф*³⁸), так і найменування професій, пов'язаних з переписуванням та оздобленням цих текстів (*писець*³⁹), матеріалів, використовуваних для переписування (*пергамен*⁴⁰) та залучених інструментів (*писало*⁴¹) і, нарешті, кінцевих результатів цього процесу (*патерик*⁴²).

Нарешті, найменшу категорію складають 3 етноніми, які складають 2% від історизмів твору: *ефесяни*⁴³, *цареградець*⁴⁴, *самарійський*⁴⁵. Це назви наразі неіснуючих народів або територій, які ужито у контексті цитування біблійних текстів або на позначення місця проживання певного святого.

Що ж до архаїзмів, то їхній розподіл радше спрямований на формальні критерії: архаїзми твору поділяємо на власне лексичні, лексико-словотвірні, лексико-фонетичні, лексико-морфологічні та лексико-семантичні. Розглянемо кожну із груп детальніше.

Власне лексичні архаїзми складають 162 одиниці, тобто 62% від загальної кількості архаїзмів твору. Переважно це слова, відмінні від більш сучасних аналогів (або, точніше кажучи, аналогів, які продовжили бути вживаними і у наш час) навіть коренями – однак мають повні однослівні відповідники: наприклад, у романі вживають слово *крип*⁴⁶ замість *лілея*, *чадо*⁴⁷ замість *дитя*, *дитина* тощо. Це можуть бути як питома українські слова, витіснені іншомовними (як-от слово *осудник*⁴⁸, замість якого сучасні мовці радше скажуть *критик*), так і навпаки запозичення, які не вкорінилися у системі мови (наприклад, слово *фабло*⁴⁹, яке так і не прижилося у значенні *байка*).

Трапляються також слова, однослівний аналог яким дібрати важко: це переважно старослов'янізми або давньоруські слова з кількома

³⁷ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 120.

³⁸ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 76.

³⁹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 190.

⁴⁰ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 6.

⁴¹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 26.

⁴² Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 31.

⁴³ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 75.

⁴⁴ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 98.

⁴⁵ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 150.

⁴⁶ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 182.

⁴⁷ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 197.

⁴⁸ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 163.

⁴⁹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 149.

коренями: наприклад, *плотолобець*⁵⁰ на позначення людини, яка любить плотське (земне) життя, ставить його понад вічним духовним. Протилежні випадки також наявні: так, архаїчне словосполучення *прийти в тяж*⁵¹ у сучасній мові позначається здебільшого одним словом – *завагітніти*.

Переважно архаїзми цієї категорії вживають для надання своєрідного колориту, небуденності мовленню персонажів, коли вони ведуть філософсько-релігійні дискусії, або ж милуються красою навколишнього світу (як-от художник Михайло). Однак деякі власне лексичні архаїзми допомагають уникнути анахронічності мовлення персонажів – наприклад, це стосується медичних термінів *малярія* та *епілепсія*, замінені у романі виразами *болотяна гарячка*⁵² та *трясця*⁵³, *падуча хвороба*⁵⁴ відповідно; це логічно, оскільки, наприклад, слово *епілепсія* почало поширюватися у різних мовах лише з середини XVI ст.⁵⁵, до того ж з французької мови, з якою українська не мала тісних контактів – тож українці почали вживати його лише у XVI ст.⁵⁶, значно пізніше від подій твору. Однак подібні випадки поодинокі – переважно архаїзми все ж виконують суто стилістичну функцію.

Наступною за чисельністю групою архаїзмів є архаїзми лексико-словотвірні, що складають 86 одиниць, або 33% від загальної кількості. Їхні корені збігаються з такими у сучасних відповідників, однак відрізняються словотвірні афікси: префікси (*осторога*⁵⁷ – *засторога*), суфікси (*пошанівок*⁵⁸ – *пошана*). Можлива також комбінація нехарактерних для сучасного слова префікса та суфікса (*повстримний*⁵⁹, а не *стриманий*), відсутність характерного для сучасного слова афіксу (*покара*⁶⁰ – *покарання*) і навіть зміна граматичної категорії, як-от категорії роду, за допомогою іншої флексії (*тлінь*⁶¹ – *тлін*), що ми також уналежнюємо саме до лексико-словотвірних архаїзмів через те, що змінюється не одна форма слова, а уся парадигма його відмінювання.

⁵⁰ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 125.

⁵¹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 105.

⁵² Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 186.

⁵³ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 31.

⁵⁴ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 115.

⁵⁵ Etymonline. URL: <https://www.etymonline.com/>

⁵⁶ 2. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / редкол.: О.С. Мельничук (гол. ред.) [та ін.]; НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наукова думка, 1985. Т. 2: Д – Копці. С. 168.

⁵⁷ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 75.

⁵⁸ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 167.

⁵⁹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 97.

⁶⁰ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 102.

⁶¹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 125.

Порівняно малочисленими є архаїзми лексико-фонетичні (6 одиниць або приблизно 2%), лексико-морфологічні (4 одиниці, менше 2%) та лексико-семантичні (3 одиниці, близько 1%). У лексико-фонетичних архаїзмах відмінним від вживаного нині аналогу є один (*прозірливий*⁶² – *прозорливий*) або кілька звуків (*тайний*⁶³ – *таємний*), до того ж у повнозначних слів така зміна відбувається винятково у корені; для лексико-морфологічних архаїзмів відмінністю від сучасного варіанту є не будова цілого слова, а лише певна його форма (як-от *оповіжте*⁶⁴ замість *оповісте/оповідайте*); лексико-семантичні застарілі одиниці звучать аналогічно до сучасних слів, але мають інше значення, втрачене вживаною нині одиницею (наприклад, сучасне слово *потреба* не може позначати *битву*, тоді як архаїчна назва для *поля битви* – *плац потреби*⁶⁵). Усі архаїзми, які мають формальні критерії визначення, ужиті в творі здебільшого для створення відповідної часу атмосфери та піднесеного стилю оповіді.

Щодо оповідання «Диявол, який є (Сота відьма)»⁶⁶, то тут можна стверджувати, що його сюжет розгортається, вірогідно, у першій половині XVI ст. (це можна зрозуміти завдяки тому, що у сюжеті оповідання, як і в «Оці Прірви», згадують реальних історичних персонажів – як-от Агріппа Неттесгеймський (роки життя котрого – 1486–1535 рр.)⁶⁷, і завдяки загальному історичному тлу із притаманними йому суспільно-політичними поняттями інквізиції, магістрату тощо). Щодо території, де відбуваються події, то можна визначити лише, що основні сюжетні лінії розгортаються у німецькомовному європейському місті (що ми розуміємо завдяки німецькомовним термінам – наприклад, до терміну *комісар відьом*⁶⁸ у тексті наявний синонім – явний германізм *гексенкомісар*⁶⁹). Назва міста фігурує у творі (*Йоаган Шгінглер приїхав до містечка Мокмугл*⁷⁰), однак є або вигаданою, або неправильно транслітерованою, оскільки усі згадки про це місто, наявні у мережі

⁶² Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 72.

⁶³ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 165.

⁶⁴ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 92.

⁶⁵ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 75.

⁶⁶ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 19–44.

⁶⁷ Хороб М. Художній світ Валерія Шевчука: мистецтво творення оповідання. Волинь – Житомирщина. 2010. № 20. С. 194–209.

⁶⁸ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 19.

⁶⁹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 19.

⁷⁰ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 19.

Інтернет у відкритому доступі, пов'язані з художнім світом оповідання, а не реальною географією.

Оповідання «Диявол, який є (Сота відьма)» менше за обсягом від роману «Око Прірви», тож і застарілих лексичних одиниць тут менше: загальна їхня кількість 100 у співвідношенні 44 архаїзми за 56 історизмів, що складає 44% та 56% відповідно. Ймовірно, таке переважання історизмів обумовлене значною сконцентрованою письменника на історичних реаліях доби інквізиції і конкретному притаманному епосі сюжеті (несправедливе обвинувачення жінки у відьомстві із подальшим «судом» та стратою), а не на філософських диспутах та змаганнях у красномовстві, притаманних «Оку Прірви». Поза тим, серед героїв «Сотої відьми» куди більше світських людей (як-от головна героїня Катарина та її чоловік Петер – тобто подружжя вчителя і його здібної до наук жінки), значно більше занепокоєних побутовими справами, аніж представники духовенства. Однак розглянемо групи історизмів та архаїзмів окремо.

Тематичні групи історизмів в «Оці Прірви» та «Сотій відьмі» частково збігаються – це зокрема категорії «суспільно-політичний устрій» та «військова справа»; однак решта груп є відмінними – у «Сотій відьмі» відсутні або не можуть бути уналеженні до окремої категорії релігійні, фольклорні поняття, етноніми тощо, однак можуть бути виокремлені раніше не описувані нами групи «інквізиція, полювання на відьом» та «побут».

Найбільш численною групою історизмів оповідання є категорія «інквізиція, полювання на відьом» що складає 27 одиниць, тобто 48% від загальної кількості архаїзмів. Деякі з них можуть бути уналеженні до релігійних (як-от *інквізиція*⁷¹) та фольклорних (*відьма*⁷²) понять, однак уналежнювати такі слова до відповідних категорій, як це було з «Оком Прірви», ми не вважаємо за доцільне через порівняно невелику кількість слів, які підходили б під одну з цих категорій, а також через тісний контекстуальний зв'язок між релігійними та фольклорними уявленнями і, відповідно, термінами у процесі «полювання на відьом».

Усередині цієї групи історизмів наявні певні субкатегорії: як назви умовно-релігійних організацій (таких як *свята інквізиція*⁷³), членів цих

⁷¹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 21.

⁷² Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 21.

⁷³ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 27.

організацій (*інквізитор*⁷⁴), юридичних (*духовний суд*⁷⁵) та фізичних (*іспанський чобіт*⁷⁶) інструментів та методів впливу на «відьом», так і найменувань самих людей, які нібито володіють надприродними здібностями (як-от *чарівник*⁷⁷, *чарівниця*⁷⁸), темних сил, які з ними взаємодіють (*інкуб*⁷⁹), магічних практик (*шабаи*⁸⁰) та атрибутів (*чорна книга*⁸¹).

Другою за чисельністю тематичною групою історизмів є назви понять суспільно-політичного устрою: вони складають 18 одиниць, або приблизно 32% від загальної кількості історизмів оповідання. Вони так само, як і лексеми з «Ока Прірви», можуть позначати соціальний статус людини через професію (*служба*⁸²), походження (*простачка*⁸³), місце проживання (*міщанин*⁸⁴), посаду (*бургомістр*⁸⁵), а також називають органи влади (як-от *магістрат*⁸⁶) та створені ними документи (*указний лист*⁸⁷), і, поза тим, допомагають описувати освітні заклади (такі як *колегія*⁸⁸).

Значно менш численною, але все ще репрезентативною є категорія назв побутових об'єктів (яких у творі наявно 9 одиниць або 16%): вона

⁷⁴ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 19.

⁷⁵ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 33.

⁷⁶ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 32.

⁷⁷ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 20.

⁷⁸ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 20.

⁷⁹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 23.

⁸⁰ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 32.

⁸¹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 31.

⁸² Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 21.

⁸³ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 37.

⁸⁴ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 30.

⁸⁵ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 20.

⁸⁶ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 33.

⁸⁷ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 20.

⁸⁸ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 29.

представлена назвами закладів громадського харчування (*шинок*⁸⁹), призначених для оренди варіантів житла (*заїжджий двір*⁹⁰), а також транспортних засобів (*коляса*⁹¹) та професій для їхнього обслуговування (*візниця*⁹²). Зауважимо також, що ці професії не є однозначним маркером соціального статусу і пов'язані радше з певним колом обов'язків, спрямованих на обслуговування побутових потреб, тому не були занесені нами до категорії суспільно-політичних термінів.

Категорія «зброя, військова справа» і представлена досить умовно: 2 одиницями тобто 4%, а саме назвами форми ведення бою *посединок*⁹³ та роду військ *кіннотник*⁹⁴. Ці історизми, як і решта тематичних груп, допомагають створенню правдивого історичного контексту для сюжету твору.

Архаїзми, у свою чергу, можуть бути поділені на категорії власне лексичних, лексико-словотвірних та лексико-фонетичних. Лексико-морфологічні та лексико-семантичні архаїзми у творі відсутні, вірогідно, через невелику кількість у ньому архаїзмів як таких.

Власне лексичні архаїзми репрезентовані 31 одиницею, що складає 70% від загальної кількості архаїзмів оповідання. Здебільшого вони, як і у випадку з «Оком Прірви», мають однослівний неспільнокореневий аналог у сучасній мові: так, наприклад, замість слова *вигода* тут ужито *мзда*⁹⁵, замість *виголосоити* – *проректи*⁹⁶, а слово *сподіватися* замінено на *уловати*⁹⁷ тощо. Більшість із цих слів мають в українській мові церковнослов'янське походження і покликані створювати небуденний пафос мовлення, а також супроводжувати обговорення релігійних питань (хоча і більш «практичних», ніж в «Оці Прірви»).

Також в оповіданні наявні і слова з кількома коренями, які не мають однослівних аналогів у сучасній мові: це, наприклад, слова

⁸⁹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 20.

⁹⁰ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 20.

⁹¹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 19.

⁹² Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 20.

⁹³ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 22.

⁹⁴ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 19.

⁹⁵ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 25.

⁹⁶ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 38.

⁹⁷ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 28.

*всюдисущий*⁹⁸, який є *усюди, боговгодний*⁹⁹, тобто *присмний* *богові* та інші. Це знову-таки переважно давньоукраїнізми чи старослов'янізми, але можна віднайти і маловживаний нині латинізм – *матрона*¹⁰⁰, що позначає *поважну жінку*, як правило – *заміжню*. Архаїзми, представлені цілими фразами, однак, в оповіданні відсутні.

Щодо наступної за численністю категорії, тобто лексико-словотвірних архаїзмів, то вони представлені 11 одиницям, тобто 25% від загальної кількості. Від сучасних своїх аналогів вони різняться префіксами (*спідручний*¹⁰¹ замість *підручний*), суфіксами (*гординя*¹⁰² – *гордість*) як окремо, так і одночасно в тому самому слові (*безвидний*¹⁰³ замість *невидимий*). Також можливою є відсутність звичних сучасному мовцю суфіксів, як-от у слові *жона*¹⁰⁴ замість *жінка*.

Лексико-фонетичні архаїзми представлені у творі 2 одиницями, що складає близько 5% від загальної кількості. В одному слові два звуки сучасного слова відповідають трьом у давнішому аналозі (*віетар* – *олтар*¹⁰⁵), у другому – один звук сучасної одиниці відповідає двом у архаїчній (*очи* – *вічи*¹⁰⁶). В обох випадках фонетичних змін зазнають корені, а не афікси, тож говорити про лексико-словотвірний чи морфологічний характер архаїчності цих слів говорити не можемо.

Архаїзми, які мають формальні ознаки, виконують у цьому творі переважно стилістичні функції.

Підсумовуючи, можемо визначити, що як «Око Прірви», так і «Сота відьма» достатньо сильно насичені історизмами та архаїзмами, однак їхнє співвідношення різне: у першому випадку переважають архаїзми, які створюють певний стиль та пафос твору, персоналізують мовлення персонажів, у другому – історизми, які змальовують колорит та реалії певної епохи і місцевості.

⁹⁸ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 38.

⁹⁹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 28.

¹⁰⁰ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 36.

¹⁰¹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 20.

¹⁰² Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 28.

¹⁰³ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 35.

¹⁰⁴ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 28.

¹⁰⁵ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 22.

¹⁰⁶ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 30.

2. Засоби та стратегії перекладу застарілої лексики у творах Вал. Шевчука (роман «Око Прірви», оповідання «Диявол, який є (Сота відьма)»)

Твори Вал. Шевчука досить широко представлені у перекладній літературі: загалом різноманітні твори з його доробку перекладено понад 20 мовами¹⁰⁷. Аналізовані нами роман «Око Прірви» та оповідання «Диявол, який є (Сота відьма)» було перекладено англійською мовою О. Рудакевич у межах проєкту «Ukrainian Literature. A Journal of Translations», першими трьома випусками якого опікувалася організація «Shevchenko Scientific Society», США. Переклад оповідання «Диявол, який є (Сота відьма)» було опубліковано у першому випуску журналу від 2004 р.¹⁰⁸. Переклад роману «Око Прірви» було розділено на дві частини, які вийшли у першому та другому випусках журналу (2004 та 2007 р. відповідно)¹⁰⁹¹¹⁰.

У перекладі роману «Око Прірви» представлено близько 409 одиниць, перекладених різноманітними засобами, такими як добір словникового відповідника, калькування, модуляція, конкретизація, генералізація, додавання, вилучення, експлікація, нейтралізація, компенсація. Збільшення у перекладі кількості аналізованих одиниць пов'язане з виникненням альтернативних перекладів окремих одиниць.

Розглянемо вищенаведені засоби перекладу детальніше. Так, про добір словникового відповідника ми можемо говорити переважно у випадку історизмів, коли певна історична реалія є характерною як для України, так і для англійських країн: це, наприклад, переклад слова *stuc*¹¹¹ як *spear*¹¹², *вождь*¹¹³ як *chief*¹¹⁴. Використання словникових відповідників щодо українських реалій обмежене, але можливе: перекладач може добирати реалію англійської країни, яка корелює з одиницею оригіналу, як-от *lady*¹¹⁵ з *пані*¹¹⁶. Загалом словникові відповідники складають 65 одиниць, або 16% від загальної кількості перекладів.

¹⁰⁷ Онищенко Н. Валерій Шевчук без Нобеля. URL: <http://slovoprosvity.org/2019/09/25/valeriy-shevchuk-bez-nobelja/>

¹⁰⁸ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 227-249.

¹⁰⁹ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 9-86.

¹¹⁰ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 2. Ukrainian Literature. 2007. Vol. 2. P. 87-199.

¹¹¹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 14.

¹¹² Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 10.

¹¹³ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 176.

¹¹⁴ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 2. Ukrainian Literature. 2007. Vol. 2. P. 177.

¹¹⁵ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 2. Ukrainian Literature. 2007. Vol. 2. P. 109.

¹¹⁶ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 42.

Ще одним інструментом перекладу історизмів, наближених до реалій, стає калькування, представлене 39 одиницями (10% перекладів): це може бути як послівний переклад словосполучення (наприклад, *мандрівний інок*¹¹⁷ – *the wayfaring monk*¹¹⁸), так і поморфемний – слова (наприклад, *книжник*¹¹⁹ – *bookman*¹²⁰; корінь *книж* – перекладено коренем *book-*, суфікс *-ник* на позначення *людини, що має певний рід діяльності* – коренем *-man*). Можливе, однак, і калькування архаїзмів – переважно багатокомпонентних давньоукраїнізмів та старослов'янїзмів: так, у слова *злопідступний*¹²¹ наявно три варіанти перекладу за допомогою калькування – *evil, cunning*¹²², *wicked, devious*¹²³, *wicked, crafty*¹²⁴, в усіх означених прикладах перше слово є перекладом кореня *зло-*, друга – слова *підступний*.

Представлені серед перекладних одиниць і перекладацькі трансформації: лексичні, граматичні та лексико-граматичних. До лексичних трансформацій належать модуляція та генералізація (обидві представлені 54 одиницями, або 13%), а також конкретизація (12 одиниць, або 3%).

Модуляція передбачає зміщення значення без зміни його обсягу: наприклад, історизм *старости*¹²⁵ у значенні *люди, яких засилають свататися до нареченої* перекладено як *match-makers*¹²⁶, що позначає радше людей, які наречену *шукають*. Можлива модуляція і щодо архаїзмів: так, слово *добромисельний*¹²⁷ (*той, що бажає добра*) було перекладено як *harmless*¹²⁸ (*той, що не може спричинити зла*).

Генералізацію також представлено в обох варіантах застарілих слів: наприклад, архаїчне словосполучення *творити блуд*¹²⁹, що позначає радше *подружню невірність або позашлюбні зв'язки*, перекладено як *go astray*¹³⁰, тобто виразом, який має більш загальне значення *согрішити, зійти з «праведного шляху»*; а, скажімо, назву предстваника конкретно польської армії *жовнір*¹³¹ перекладено загальним *soldier*¹³².

¹¹⁷ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 14.

¹¹⁸ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 20.

¹¹⁹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 35.

¹²⁰ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 79.

¹²¹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 39.

¹²² Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 44.

¹²³ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 45.

¹²⁴ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 45.

¹²⁵ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 42.

¹²⁶ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 47.

¹²⁷ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 8.

¹²⁸ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 14.

¹²⁹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 93.

¹³⁰ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 2. Ukrainian Literature. 2007. Vol. 2. P. 97.

¹³¹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 103.

¹³² Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 2. Ukrainian Literature. 2007. Vol. 2. P. 97.

Конкретизація притаманна переважно перекладам архаїзмів: наприклад, більш загальне *по тілові*¹³³ перекладено конкретнішим *through my veins*¹³⁴. Можливою є, однак, і конкретизація поодиноких історизмів: наприклад, функції *знахаря*¹³⁵ у народних уявленнях могли бути ширшими за цілительство, тоді як слово *healer*¹³⁶ є досить однозначним щодо можливостей названих ним людей.

Граматичні трансформації, такі як додавання та вилучення, представлені у творі у досить обмеженій кількості: кожна з цих трансформацій застосована до 6 одиниць (близько 1% перекладів).

Вилучення може стосуватися як певної одиниці повністю, так і окремих її елементів. Ми, однак, говоритимемо про ті випадки, коли вилучення стосувалося конкретно застарілої лексичної одиниці. Так, із словосполучення *короткий плащ-опанча*¹³⁷ прибрано слово *опанча*, внаслідок чого маємо переклад *a short cape*¹³⁸ – вірогідно, трансформацію залучено заради уникнення тавтології, бо *опанча* і є по суті своїй *коротким плащем*, тому суто лексичне значення вислову збережено. Можливе і повне вилучення застарілого елемента, не вмотивоване запобіганням повтору: наприклад, у реченні *перед нами виляся довга курявна стрічка, що бігла через луки, поля, ліси і дивним чином, ніби смок, утягувала нас у себе*¹³⁹ повністю вилучено порівняльний зворот *ніби смок*, внаслідок чого у перекладі воно звучить як *a long, dusty path unwound before us, twisting through fields, forests, and clearings; in a strange way, we were drawn into it*¹⁴⁰.

Додавання часто носить пояснювальний характер, однак привносить якийсь елемент, який жодним чином не було передбачено початковою одиницею: наприклад, переклад *прийнята для житійних опусів*¹⁴¹ як *included in the chronicles of the lives of the saints*¹⁴² привносить слово *chronicles*, відповідника якому в оригіналі немає – вірогідно, для кращого роз'яснення англomовному читачеві концепції життя як літературного жанру.

Лексико-граматичні трансформації представлені нейтралізацією (111 одиниць, тобто 27%), компенсацією та експлікацією (по 31 одиниці, або

¹³³ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 4.

¹³⁴ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 10.

¹³⁵ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 67.

¹³⁶ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 71.

¹³⁷ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 8.

¹³⁸ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 13.

¹³⁹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 10.

¹⁴⁰ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 16.

¹⁴¹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 49.

¹⁴² Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 53.

8%). Перш за все, розглянемо експлікацією через певну подібність її з трансформацією додавання.

Загалом експлікація є подібною до додавання, оскільки теж збільшує у перекладі кількість компонентів певної лексичної одиниці; однак, на відміну від додавання, вона не привносить сторонніх елементів (а на відміну від калькування – не перекладає кожен наявну складову буквально): наприклад, в історизмі *лікоть*¹⁴³ закладене значення *міра довжини, що приблизно дорівнює ліктю*, тож логічним є його пояснення як *elbow length*¹⁴⁴. А архаїзм *твердь*¹⁴⁵ передбачає значення *тверда земля*, тому йому цілком відповідає переклад *solid ground*¹⁴⁶.

Нейтралізація стосується переважно архаїзмів і є перекладом, що зберігає лексичне, але не стилістичне значення слова: наприклад, переклад слова *рамено*¹⁴⁷ як *shoulder*¹⁴⁸ не відображає застарілого відтінку оригінальної одиниці, однак не усуває значення *назви певної частини тіла*.

Компенсація також залучає здебільшого архаїзми і допомагає відтворити застарілу одиницю оригіналу приблизно такою ж за лексичним та стилістичним значенням одиницею перекладу (наприклад, *ялмужна*¹⁴⁹ – *alms*¹⁵⁰) або принаймні не застарілою, але небуденною через свою формальність чи діалектний характер одиницею (*чужоложець*¹⁵¹ – *adulterer*¹⁵²).

Окремим різновидом компенсації у творі є переклад темпорально та стилістично нейтральних лексичних одиниць застарілими: така трансформація представлена у творі 17 одиницями (не залученими до загального відсоткового співвідношення через відсутність у них об'єкту аналізу в оригіналі). Наприклад, цілком сучасну фразу *ходи з Богом*¹⁵³ перекладено як *go ye with God*¹⁵⁴, із залученням архаїчної форми другої особи *go ye*. Переважно такий засіб перекладу застосовано у цитатах релігійних текстів або усталених фразах на релігійну тематику.

Безперечно, усі вищенаведені засоби перекладу обрані перекладачем не довільно, а відповідно до певних перекладацьких стратегій. Щодо застарілих одиниць, найдоцільніше говорити про історифікацію

¹⁴³ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 67.

¹⁴⁴ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 71.

¹⁴⁵ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 77.

¹⁴⁶ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 81.

¹⁴⁷ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 114.

¹⁴⁸ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 2. Ukrainian Literature. 2007. Vol. 2. P. 117.

¹⁴⁹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 82.

¹⁵⁰ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 2. Ukrainian Literature. 2007. Vol. 2. P. 87.

¹⁵¹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 106.

¹⁵² Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 2. Ukrainian Literature. 2007. Vol. 2. P. 109.

¹⁵³ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 7.

¹⁵⁴ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 13.

(архаїзацію) або модернізацію. До жодної з стратегій ми не уналежнюємо лише повне вилучення перекладної одиниці (3 випадки або менше 1% від загальної кількості перекладів). Решта засобів перекладу може співвідноситися з однією зі стратегій або з різними стратегіями у різних випадках.

У перекладі роману «Око Прірви» явно переважає модернізація (представлена 277 одиницями, тобто 68%). Явно належать до модернізації нейтралізація (наприклад, переклад архаїзму *прозористий*¹⁵⁵ нейтральним словом *clear*¹⁵⁶) та часткове вилучення, коли із одиниці вилучають саме застарілий елемент (наприклад, *Київський город*¹⁵⁷ – *Kyiv*¹⁵⁸). Також здебільшого до модернізації належать переклади за допомогою калькування, якщо у калькованій одиниці не було застосовано історизмів та/або архаїзмів: наприклад, *галисько*¹⁵⁹ – *play place*¹⁶⁰.

До перекладених історифікацією належать 129 одиниць, або 31%. Досить явну приналежність до історифікації виявляє словниковий відповідник для історизмів (*язичницький*¹⁶¹ – *pagan*¹⁶²) та компенсація для архаїзмів (*позосталий*¹⁶³ – *remaineth*¹⁶⁴). Компенсація як переклад сучасної одиниці застарілою (хоча і не залучена у загальне відсоткове співвідношення) також є явним прикладом історифікації: наприклад, переклад слова *дівчата*¹⁶⁵ як *maidens*¹⁶⁶.

Відповідно, решта засобів перекладу (експлікація, додавання, генералізація, конкретизація, модуляція) може проявлятися і як модернізація, і як історифікація залежно від контексту. Наприклад, генералізація слова *писало*¹⁶⁷ як *pen*¹⁶⁸ тяжіє радше до модернізації, а узагальнення *шентуха*¹⁶⁹ як *soothsayer*¹⁷⁰ зберігає застарілість одиниці, тож належить радше до історифікації.

¹⁵⁵ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 115.

¹⁵⁶ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 2. Ukrainian Literature. 2007. Vol. 2. P. 118.

¹⁵⁷ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 16.

¹⁵⁸ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 18.

¹⁵⁹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 94.

¹⁶⁰ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 2. Ukrainian Literature. 2007. Vol. 2. P. 99.

¹⁶¹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 118.

¹⁶² Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 2. Ukrainian Literature. 2007. Vol. 2. P. 121.

¹⁶³ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 161.

¹⁶⁴ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 2. Ukrainian Literature. 2007. Vol. 2. P. 163.

¹⁶⁵ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 56.

¹⁶⁶ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 60.

¹⁶⁷ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 26.

¹⁶⁸ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 31.

¹⁶⁹ Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. С. 67.

¹⁷⁰ Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 71.

Щодо оповідання «Диявол, який є (Сота відьма)», то у ньому в перекладі представлені 115 одиниць (через варіабельність перекладів окремих застарілих одиниць), перекладені різноманітними засобами.

Словникові відповідники, знову-таки, характерні для історизмів; до того ж вони представлені досить широко (у 34 одиницях, або 30% у загальному співвідношенні), оскільки події твору розгортаються у Західній Європі, а значить, більше історизмів, наближених до реалій, будуть характерними і для англословних країн або принаймні сусідніх із ними земель. Хоча, наприклад, *інквізиція*¹⁷¹ і не провадила активної діяльності безпосередньо на території Англії, історичний контекст був знайомий англійцям через поширеність цієї інституції у західноєвропейських католицьких країнах – відповідно, для перекладу легко дібрати сталий відповідник *inquisitor*¹⁷². Також перекладач інколи вишукує відповідники безпосередньо у німецькій мові: наприклад, *гексенкомісар*¹⁷³ – *Hexenkommissar*¹⁷⁴.

Калькування застосовано, знову-таки, переважно до історизмів-реалій без точних аналогів у мові перекладу (наприклад, *чорні книги*¹⁷⁵ – *black books*¹⁷⁶) або для багатоконпонентних архаїзмів (*богоставодний*¹⁷⁷ – *God-pleasing*¹⁷⁸). Воно представлене у 9 випадках (8%).

Серед лексичних трансформацій найпоширенішою є модуляція (11 випадків або 10%). Її також застосовують як щодо історизмів (наприклад, *кам*¹⁷⁹ – *tyrant*¹⁸⁰), фокус дещо зміщено з професії персонажа на його особистісні риси), так і для перекладу архаїзмів (*уздріти*¹⁸¹ –

¹⁷¹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 19.

¹⁷² Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 227.

¹⁷³ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 19.

¹⁷⁴ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 227.

¹⁷⁵ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 31.

¹⁷⁶ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 237.

¹⁷⁷ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 28.

¹⁷⁸ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 235.

¹⁷⁹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 19.

¹⁸⁰ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 245.

¹⁸¹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 24.

сру¹⁸²); перше слово передбачає радше незаплановану дію, тоді як друге описує щось, здійснене з конкретними намірами і з ініціативи особи, яка цю дію виконує).

Наступною за поширеністю у творі є лексична трансформація генералізації (8 випадків, або 7%). Вона (у випадку «Сотої відьми») стосується переважно історизмів, замінюючи слова із більш конкретним значенням більш загальними: наприклад, оригінальне *візниця*¹⁸³ позначає того, хто править *кіньми*, а *driver*¹⁸⁴ описує людину, яка взагалі *управляє транспортним засобом*; а, наприклад, *(заїжджий) двір*¹⁸⁵ позначає конкретно *заклад, де подорожні зупиняються з метою харчування або нетривалого проживання*, тоді як *courtyard*¹⁸⁶ може позначати *обгороджену територію* взагалі.

Лексична трансформація конкретизації представлена 7 випадками (6%). Здебільшого це також історизми: наприклад, *dueling*¹⁸⁷ є конкретним видом *поєдинку*¹⁸⁸. Можливе, однак, і застосування цього прийому щодо архаїзмів: наприклад, слово *зволити*¹⁸⁹ не має конкретики і повноти значення слова *deign*¹⁹⁰, яке може акцентувати не лише на зверхності діяча, а і на *недобровільності* дії.

Граматичні трансформації твору представлені вилученням та додаванням (кожна представлена 4 одиницями, або 3%). Повне вилучення застосовано лише один раз – для запобігання тавтологічності висловлювання: в українському оригіналі *кат показав Луїзі бейнештаубе, або іспанського чобота*¹⁹¹, тоді як у перекладі *the executioner demonstrated the Spanish boot to Louiza*¹⁹². Загалом значення

¹⁸² Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 231.

¹⁸³ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 20.

¹⁸⁴ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 228.

¹⁸⁵ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 20.

¹⁸⁶ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 228.

¹⁸⁷ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 229.

¹⁸⁸ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 22.

¹⁸⁹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 20.

¹⁹⁰ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 228.

¹⁹¹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 32.

¹⁹² Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 238.

слів *бейнештаубе* та *іспанський чобіт* приблизно відповідають одне одному, тож таке вилучення є цілком логічним. Наявні також часткові вилучення, які стосуються саме застарілого елементу (*у неї була бридка ураза*¹⁹³ – *she was full of disgust*¹⁹⁴) та переклад застарілого іменника займенником з вилученням лексичного значення і збереженням лише синтаксичної ролі у реченні (переклад *нечестивець*¹⁹⁵ як *he*¹⁹⁶). Як можна простежити, вилучення застосоване і до історизмів, і до архаїзмів.

Додавання застосоване у цьому творі лише до історизмів з метою уточнення їхнього значення: наприклад, *шабаши*¹⁹⁷ перекладено як *a witch's Sabbath*¹⁹⁸: слово *witch* додано задля розрізнення *Sabbath* як *шабату* і *шабаши*. В українській мові слово *шабаши* також є багатозначним, але асоціація з магічними, а не релігійними практиками більш очевидна.

Серед лексико-граматичних трансформацій представлено експлікацію (12 прикладів, тобто 10%), нейтралізацію (19 прикладів, або 17%) та компенсацію (7 прикладів, що складає 6%). Експлікація може прояснювати значення як історизмів, які потенційно можуть бути незнайомими читачеві (наприклад, *колодки*¹⁹⁹ – *tight irons*²⁰⁰), так і архаїзмів, які не мають точного однослівного відповідника в англійській мові (*оборудка*²⁰¹ – *personal affair*²⁰²).

Нейтралізацію застосовують щодо архаїзмів, оскільки ця трансформація передає їхнє лексичне значення (цілком нейтральне саме по собі), але усуває небуденність, несучасність одиниці: наприклад,

¹⁹³ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 35.

¹⁹⁴ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 241.

¹⁹⁵ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 26.

¹⁹⁶ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 233.

¹⁹⁷ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 32.

¹⁹⁸ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 248.

¹⁹⁹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 22.

²⁰⁰ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 229.

²⁰¹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 22.

²⁰² Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 229.

лексико-словотвірний архаїзм *супроти*²⁰³ перекладено нейтральним *against*²⁰⁴.

Щодо компенсації, то її також застосовують для архаїзмів, добираючи більш-менш точні лексичні відповідники, які є або також застарілими одиницями, або принаймні створюють враження небуденності мови завдяки своїй формальності або поетичності: наприклад, слово *всюдисущий*²⁰⁵ перекладено як *ubiquitous*²⁰⁶ – словом, яке зазвичай застосовують у формальному чи іронічному контексті.

Окремим різновидом компенсації є переклад нейтральної одиниці застарілою; прикладів цієї трансформації у творі нараховуємо 9. Цей прийом може бути втілено як за допомогою перекладу нейтральної одиниці більш архаїчним словом (як-от переклад *допомагати*²⁰⁷ як *aber*²⁰⁸), так і залучення історизму, відсутнього в оригіналі (*господар*²⁰⁹, згідно з контекстом, мається на увазі *господар постоялого двору – innkeeper*²¹⁰). Також можливе перетворення одиниці, яка вже містить застаріле слово, в одиницю вищого порядку – історичний фразеологізм (*боротьба з відьмами*²¹¹ – *witch hunting*²¹²), що ми теж зараховуємо до категорії компенсації через утворення окремої застарілої одиниці, відсутньої на тому самому мовному рівні в оригіналі.

Стратегії перекладу у «Сотій відьмі» поєднані у більш рівномірному відсотковому співвідношенні, аніж в «Оці Прірви»: на 59 одиниць, тобто 51% перекладених історифікацією архаїзмів та історизмів, припадає 55 одиниць, або близько 48% застарілих одиниць, перекладених за допомогою модернізації.

²⁰³ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 42.

²⁰⁴ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 242.

²⁰⁵ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 38.

²⁰⁶ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 243.

²⁰⁷ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 38.

²⁰⁸ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 247.

²⁰⁹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 24.

²¹⁰ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 231.

²¹¹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 37.

²¹² Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 242.

До модернізації безперечно належать нейтралізація (наприклад, *муж*²¹³ – *тан*²¹⁴) та вилучення, якщо воно не повне – яке ми не зараховували до загальної статистики співвідношення стратегій (так, неповним вилученням, що модернізує текст, є переклад словосполучення *чорні книги*²¹⁵ як *the books*²¹⁶). Конкретно в оповіданні «Сота відьма» модернізацію також представляють, у більшості випадків, модуляція (*снідручний*²¹⁷ – *attendant*²¹⁸) та генералізація (*бургомістр*²¹⁹ – *mayor*²²⁰).

Історифікацію безумовно представляють словниковий переклад (*чарівництво*²²¹ – *sorcery*²²²) та компенсація (*мзда*²²³ – *guerdon*²²⁴), а також конкретно у «Сотій відьмі» – додавання, оскільки воно переважно зберігає оригінальну застарілу одиницю у тій чи тій формі, лише доповнюючи її іншими словами (наприклад, *магістрат*²²⁵ – *the magistrate's building*²²⁶).

Решта засобів перекладу, тобто калькування, експлікація та конкретизація, можуть проявлятися в оповіданні як прийоми як історифікації, так і модернізації у різних прикладах уживання. Так,

²¹³ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 28.

²¹⁴ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 234.

²¹⁵ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 31.

²¹⁶ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 237.

²¹⁷ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 20.

²¹⁸ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 227.

²¹⁹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 20.

²²⁰ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 227.

²²¹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 20.

²²² Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 227.

²²³ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 20.

²²⁴ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 232.

²²⁵ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 32.

²²⁶ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 238.

калькування архаїзму *нерушній*²²⁷ як *motionless*²²⁸ є радше модернізацією, а історизму *комісар відьом*²²⁹ – словосполученням *commissar of witches*²³⁰ – історифікацією, оскільки історизм *відьма* на позначення *жінки, що має магичні сили, часто унаслідок зв'язку з демонічними силами у середньовічному світогляді збережено*.

Отже, на прикладі роману «Око Прірви» та оповідання «Диявол, який є (Сота відьма)» можемо простежити, що історизми та архаїзми можуть бути перекладеними численними засобами (такими як словниковий відповідник, калькування, модуляція, генералізація, конкретизація, вилучення, додавання, компенсація, нейтралізація та експлікація), які підкоряються двом стратегіям – історифікації та модернізації.

ВИСНОВКИ

Отже, роман «Око Прірви» та оповідання «Диявол, який є (Сота відьма)» містять значну кількість архаїзмів (що можуть бути класифіковані за формальним критерієм) та історизмів (розмежованих відповідно до їхньої тематичної приналежності). Співвідношення та характер різних типів застарілих одиниць може визначати сюжет та стилістика твору.

Переклад застарілих одиниць може здійснюватися посередництвом таких перекладацьких прийомів та трансформацій, як вилучення, генералізація, додавання, експлікація, калькування, компенсація, конкретизація, модуляція, нейтралізація та словниковий відповідник. Вони часто співвідносні з різновидом застарілої одиниці: наприклад, словниковий відповідник застосовують здебільшого щодо історизмів (найчастіше – на позначення реалій, спільних для життя носіїв мови оригіналу та мови перекладу), а нейтралізація та компенсація – щодо архаїзмів як стилістично забарвлених одиниць.

Засоби перекладу можуть співвідноситися із перекладацькими стратегіями досить чітко (вилучення та нейтралізація – з історифікацією, компенсація та словниковий відповідник – з модернізацією), так і залежати від конкретного контексту. Однак можемо визначити, що у текстах, насичених більше історизмами, ніж архаїзмами, застосовувати історифікацію легше, оскільки історизми частіше збігаються у різних мовах (будучи зумовленими об'єктивним виходом з ужитку

²²⁷ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 36.

²²⁸ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 241.

²²⁹ Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 19.

²³⁰ Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). Ukrainian Literature. 2004. Vol. 1. P. 227.

позначуваного ними поняття), аніж архаїзми, які стають маловживаними без чітких прагматичних причин і незалежно одне від одного у різних мовах. Також можемо зауважити, що як історифікація, так і модернізація є доречними у перекладі українських історичних романів англійською мовою, однак найбільш доцільним є їхнє комбінування відповідно до контексту.

АНОТАЦІЯ

Сьогодні у світі значно зростає інтерес до української історії та літератури. Завдяки цьому зростає попит на переклад української історичної прози англійською мовою. Під час перекладу творів цього жанру перекладач стикається із низкою питань, зокрема проблемою вибору стратегії модернізації чи історифікації для роботи із застарілими лексичними одиницями. У цій роботі розглянуто особливості та доречність застосування цих стратегій на прикладі перекладу історичної прози Вал. Шевчука англійською мовою.

Література

1. Гаджаман В. Преподобний Микита Стовпник Переславський (6 червня / 24 травня). URL: <https://web.archive.org/web/20140529104531/http://pravv.km.ua/read/0020/06.html>
2. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / редкол.: О.С. Мельничук (гол. ред.) [та ін.]; НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наукова думка, 1985. Т. 2: Д – Кошці. 572 с.
3. Карлінський О., Бандура Т. Міфопоетика в романі Валерія Шевчука. *Художній досвід О. Довженка-прозаїка: збірн. наук. статей*. Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2020. С. 65-67.
4. Концевич Є. Таємна зброя Валерія Шевчука. *Україна. Наука і культура*. Вип. 25. Київ: 1991. С. 371-374.
5. Мовчан Р. “Труди і дні” Валерія Шевчука (до 80-ліття від дня народження). *Слово і Час*. 2019. № 9. С. 22-33.
6. Онищенко Н. Валерій Шевчук без Нобеля. URL: <http://slovoprosvity.org/2019/09/25/valeriy-shevchuk-bez-nobelja/>
7. Стасюк Б. Проблеми відтворення ідіостилю Валерія Шевчука в українсько-англійському художньому перекладі. *Наукові записки. Серія: філологічні науки*. 2012. Вип. 104 (1). С. 188-191.
8. Хороб М. Художній світ Валерія Шевчука: мистецтво творення оповідання. *Волинь – Житомирщина*. 2010. № 20. С. 194-209.
9. Челіга І. П. Пересопницьке Євангеліє. URL: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um65.htm>
10. Etymoline. URL: <https://www.etymonline.com/>

11. Ukrainian Literature. A Journal of Translations. URL: http://sites.utoronto.ca/elul/Ukr_Lit/about.html
12. Шевчук В. Диявол, який є (Сота відьма). У череві апокаліптичного звіра. Київ: Український письменник, 1995. С. 19-44.
13. Шевчук В. Око Прірви. Київ: Український письменник, 1996. 197 с.
14. Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 1. *Ukrainian Literature*. 2004. Vol. 1. P. 9-86.
15. Shevchuk V. Eye of the Abyss. Part 2. *Ukrainian Literature*. 2007. Vol. 2. P. 87-199.
16. Shevchuk V. The Devil Who Is (The One Hundredth Witch). *Ukrainian Literature*. 2004. Vol. 1. P. 227-249.

Information about the authors:

Horielova Polina Volodymyrivna,

Postgraduate Student at the Department of Translation
and Linguistic Training of Foreigners,
Oles Honchar Dnipro National University,
72, Naharyn ave., Dnipro, 49010, Ukraine

Panchenko Olena Ivanivna,

Doctor of Philological Sciences, Professor,
Head of the Department of Translation
and Linguistic Training of Foreigners,
Oles Honchar Dnipro National University,
72, Naharyn ave., Dnipro, 49010, Ukraine